

במילי דאבזת

פנינים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע על פרקי אבות • פרק חמישי

"עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמזן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות ויש אומרים: אף המזיקין, וקבורתו של משה, ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים: אף צבת בצבת עשויה."

פרק חמישי משנה ו

עיונים וביאורים

מדוע נבראה הצבת בין השמשות?

איתא בגמ' (פסחים נד, א) "צבתא (שעושין עכשיו הנפחים. רש"י) בצבתא מתעבדא (על ידי צבת אחרת היא עשוי, שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית. רש"י), וצבתא קמייתא מאן עבד, הא לאי (באמת על כרחך. רש"י) ברי' בידי שמים היא", והיינו שהגמ' מפרשת הטעם לזה שהיתה הצבת צריכה להבראות מאת הקב"ה, כי כל צבת נעשית ע"י צבת אחרת, ומוכרח הדבר שצבת הראשונה נבראה בידי שמים.

אך צריך להבין:

בטעם הדבר ששאר הדברים המוזכרים במשנה נבראו בערב שבת בין השמשות דוקא, ביארו המפרשים (דרך חיים למהר"ל, ועוד), כי אלו הם דברים שאינם בגדר טבע הנבראים שנבראו בששת ימי בראשית, אלא הם דברים נסיים, ולכן נבראו בזמן הסמוך לשבת – זמן המנוחה והשבייתה מענינים הטבעיים.

ועפ"ז צריך ביאור, מאי טעמא נבראה הצבת הראשונה בערב שבת בין השמשות, הרי ענין זה – שצבת צריכה לעוד צבת כדי לעשותה – הוא ענין טבעי לגמרי, והלמאי נבראה דוקא בזמן זה? ויש לבאר:

החילוק בין עבודת השי"ת בששת ימי המעשה לעבודת ה' ביום שבת קודש, הוא, שבששת ימי המעשה האדם טורח ועמל בעניני עולם הזה, עניני חולין, ומתקנס להעלותם ולבררם, שגם בהם יתגלה אור הקדושה. אמנם יום שבת קודש הוא יום שבייתה ומנוחה מעבודה זו, ובו עובד האדם בעניני קדושה גופא לעלות מדרגא לדרגא ללא העמל ויגיעה לתקן את עניני החול, אלא מתענג בעבודה בעניני קדושה בלבד.

וזהו פנימיות הפירוש בדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, שהדברים שנבראו בששת ימי בראשית, לפני בריאת אדם הראשון הם הדברים שהאדם צריך לעסוק בהם, לתקנם,

לבררם ולזככם על מנת שיתגלה בהם אור הקדושה. אך הדברים שנבראו לאחר בריאת אדם הראשון, אין צורך שיעסוק בהם האדם לתקנם ולהעלותם, כי הם דברים ש"מתוקנים" כבר ואין האדם צריך לעבודה מיוחדת כדי להעלותם. וכמו שאמרו בנוגע למן, שלא הי' בו פסולת (יומא עה, ב).

והיוצא מזה הוא, שהדברים שנבראו לפני בריאת אדם הראשון ביום הששי, הם הדברים "הרגילים" שהאדם עסוק בהם בששת ימי המעשה. אך הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, אין הם שייכים לעבודתו הרגילה של האדם.

ועל פי זה יובן החילוק בין שאר הדברים שנבראו בששת ימי המעשה ל"צבת בצבת עשוי":

הלשון "צבת בצבת עשוי" מדגיש שהצבת הראשונה נבראה אך ורק בכדי לאפשר עשיית צבת נוספת, ולא היתה בה מטרה ותכלית לעצמה. וזהו החילוק בין שאר הדברים שנבראו בששת ימי המעשה לצבת, כי שאר הדברים, אף שיכולים להשתמש בהם גם לצורך דברים אחרים, מ"מ יש גם בהם עצמם תועלת ותכלית. משא"כ הצבת שנבראה בזמן ההיא לא הי' בה עצמה שום תועלת ומטרה, ולא נבראה כי אם לצורך עשיית עוד צבת.

ובעבודת האדם לקונו מרמזת "צבת" זו על הענין ד"הכשר מצוה", ולדוגמא הא ד"כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל" בשביל איזמל המילה (ראה שבת קל, א), שבעצים אלו לא נעשית מצוה, אלא הם רק מכשיר למצות מילה. ונמצא לכאורה שאין "תכלית" ו"מטרה" בעצים אלו כשלעצמם, וכל תכליתם ומטרתם היא אך ורק שעל ידי עצים אלו יעשה ענין שני – מצות מילה.

אמנם, זה שיש חילוק בין עבודת ההכשר מצוה להמצוה עצמה הוא רק כאשר עוסקים בזה בעבודה שעל פי טעם ודעת, אז ישנו חילוק בין המצוה להכשר, באיזה מהם יש יותר "תכלית" ו"מטרה". אך כאשר האדם עומד בביטול מוחלט כלפי הקב"ה ואינו מחשיב את עצמו, דעתו ורגשותיו כלל ועיקר, ועבודתו את השי"ת היא אך ורק כדי למלאת רצון קונו, אזי לא יהי' אצלו שום

חילוק בין המצוה להכנה אלי', כי גם את המצוה עצמה הוא עושה אך ורק למלאת רצון קונו, ומכיון שגם עשיית ההכשר מצוה – רצון הקב"ה הוא, הרי היא נעשית באותה חיות בה מקיים המצוה עצמה.

וזהו מה שנבראה ה"צבת בצבת עשוי" בערב שבת בין השמשות, להורות שגם ה"צבת בצבת עשוי" עסק הקב"ה בכבודו ובעצמו בבריאתה, וללמדנו שגם ב"הכשר מצוה" יש חשיבות, ורוצה הקב"ה בה, כמו שרוצה במצוה עצמה.

ולכן נבראה בערב שבת בין השמשות, כי אכן אין עבודת ה"הכשר מצוה" שייכת לששת ימי המעשה, כאשר האדם עוסק בעבודה מסודרת ו"רגילה", כי אם היא שייכת לקדושת השבת, כשמתעלה לעבוד את עבודתו בביטול מוחלט שלמעלה מהטעם ודעת, אזי גם ה"צבת בצבת עשוי" מקבלת חשיבות לעצמה – כמו קיום המצוות עצמן.

(ע"פ לקסי שידות חי' עמ' 380 ואילך)

למה נסמכה?

ביאור השייכות בין המאמרים שהובאו במשנה אחת

מה הקשר בין המזיקין להצבת?

הקשו המפרשים (ראה דרך חיים כאן, ועוד), מזה שאותם "יש אומרים" מוסיפים גם "מזיקין" וגם "צבת" מובן שישינה נקודה משותפת ביניהם. וצריך ביאור מהו הצד השווה בין שני הדברים?

ויש לבאר בזה:

המזיקין – אי אפשר לאדם לתקנם ולהעלותם לקדושה, ועבודת האדם איתם היא לאבדם ולבטלם לגמרי. ואף שתכלית ומטרת בריאתם היא להפכם לטוב, וכלשון חז"ל "משביתן שלא יזיקו" (תו"כ לבחוקותי כו, ו) – היינו שלא יאבדו מן העולם לגמרי אלא יפסיקו להזיק, מ"מ אין זה תיקון של המזיקין עצמם, כי גדר וטבע המזיקין הוא להרע ולהזיק. וזה שלעתיד לבוא לא יזיקו – יהי' זה חידוש, שיעשו למציאות חדשה שלא היתה מקודם.

ונמצא, שמצד גדרי הטבע כפי שנברא העולם בששת ימי בראשית, אי אפשר להיות במזיקין תיקון ועלי'. ומה שאעפ"כ נברא ע"י הקב"ה הוא כי סוף סוף יתהפכו לטוב לעתיד לבוא, אלא שענין זה אינו מצד גדרי הטבע אלא ענין השייך להקב"ה עצמו שלמעלה מן הטבע.

והנה, נתבאר לעיל שהדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות הם הדברים שאינם בכלל עבודתו הרגילה של האדם, אלא שייכים הם לקדושת השבת. וזהו שנבראו המזיקין בערב שבת בין השמשות, כי זה שיתהפכו המזיקין לטוב אינו בא מצד עבודתו הרגילה והטבעית של האדם, דכנ"ל, מצד גדרי הטבע אי אפשר להיות במזיקין תיקון ועלי'. והא שיתהפכו לטוב לעתיד לבוא, אין זה בא מכוח עבודתו הרגילה של האדם השייכת לששת ימי המעשה, אלא ע"י שהאדם מתעלה בעבודתו ו"יוצא" מטבעו ורגילותו, ומתחבר לקדושתו של הקב"ה בעצמו – קדושת ה"שבת", שלמעלה מגדרי הטבע, ועי"ז יכול לפעול שגם המזיקין יתהפכו לטוב לעתיד לבוא.

ועפ"ז יובן הקשר בין ה"מזיקין" וה"צבת":

נתבאר לעיל ש"צבת" מרמזת על הכשר מצוה, שאין בה

תכלית ומטרה לעצמה אלא כל ענינה לשמש "הכשר" למצוה אחרת, וכמו ה"צבת בצבת עשוי" שעשייתה היתה לצורך עשיית צבת אחרת בלבד.

ונמצא, שנשתוו ה"צבת" וה"מזיקין" בענין זה שאין בהם עצמם "מטרה" ו"תכלית": ב"מזיקין" אי אפשר לתקן אותם, ואין "תכלית" בהם עצמם. והא שלעתיד לבוא יתהפכו לטוב – הרי זה על ידי שנעשים מציאות חדשה לגמרי שלא הייתה מקודם, כנ"ל. וכן הוא גם ב"צבת", שאין בה עצמה מטרה ותכלית, והתכלית והמטרה בה נשלמת כאשר עושים דבר נוסף – את המצוה עצמה – ואזי באה היא לתכליתה.

אמנם, זהו רק בסדר העבודה דששת ימי המעשה, דאז אכן אין "תכלית" ו"מטרה" במזיקין וב"צבת" – הכשר מצוה. אך "בערב שבת בין השמשות" כאשר מאירה כבר קדושת השבת, אזי נרגש הא שגם במזיקין יש תכלית – שיתהפכו לטוב, וגם עבודת ה"צבת" נעשית באותו מרץ וחיות כמו במצוה עצמה, מצד עוצם הביטול להקב"ה, כמבואר לעיל בארוכה.

(ע"פ לקסי שידות חי' עמ' 380 ואילך)

לפנים משורת הדין

ביאורים ב"מילי דאבות" ושייכותם להנהגת חסידות דלפני משורת הדין

מה אפשר ללמוד מ"צבת בצבת עשוי"?

איתא בגמרא (ב"ק ל, א) "האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו' לקיים מילי דאבות", ועל פי זה נמצא שבמס' אבות הובאו הוראות ל"מאן דבעי למהוי חסידא" – הנהגות שאינן מוכרחות מעיקר הדין, אלא באופן של לפנים משורת הדין בלבד.

ויש לומר שההוראה הנלמדת מזה שאפשר ללמוד מזה שה"צבת בצבת עשוי" נבראה ערב שבת בין השמשות היא עד כמה חשובה ההתעסקות גם בענינים שאינם אלא הכשר מצוה בלבד (ראה לעיל ב"עיונים וביאורים" בארוכה).

וכדאיתא בגמ' (כתובות קג, ב. ב"מ פה, ב) "גדולים מעשה חייא", שהוא בעצמו עסק, לא רק בלימוד תורה עם ילדי ישראל, אלא גם בהכנות, ובההכנות להכנות ללימוד התורה. בעצמו זרע פשתן, טווה רשתות, צד צבאים, הכין קלף וכתב החומשים בשביל ללמוד תורה עם ילדי ישראל!

ולכאורה תמוה ביותר, מדוע צריך הי' ר' חייא לעשות את כל הדברים האלו בעצמו, הרי הי' יכול לצוות על תלמידיו או משרתיו לעשות את כל הדברים האלו?

אלא שמצד עוצם ביטולו לרצון העליון, לא הי' אצלו חילוק בין עשיית המצוה עצמה – הלימוד עם הילדים – לההכנות וההכשר מצוה, דהרי כולם רצון העליון הם, ולכן אותה המסירה וההתנייה שהיתה אצלו במצוה עצמה – היתה אצלו במדה שווה לגמרי בהכשר המצוה ובהכשר דהכשר.

וזהו הוראת המשנה שגם ה"צבת בצבת עשוי" נבראה בערב שבת בין השמשות, ללמדנו דמצד סדר העבודה כפי שהיא מצד קדושת השבת – הנה גם עבודת עשיית ה"צבת" שבאה רק כדי לעשות עוד צבת, הנה מכיון שזה רצון העליון יש בה חשיבות ותכלית ומטרה, ויש לעסוק בה באותו מרץ וחיות כמו שמתעסקים במצוה עצמה.

(ע"פ לקסי שידות חי' עמ' 380 ואילך)